

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ АДАПТИВНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті охарактеризовано особливості управління конкурентоспроможністю підприємства за умов невизначеності. Обґрунтовано необхідність переорієнтації традиційних підходів до управління на адаптивні моделі. Аргументовано важливість інтеграції економічних, соціальних і екологічних аспектів діяльності підприємства у його систему стратегічного управління. Визначено роль інновацій, цифровізації, людського капіталу, ESG-підходів у формуванні стійких конкурентних переваг підприємства. Узагальнено принципи формування ефективної системи управління конкурентоспроможністю підприємства за сучасних умов.

Ключові слова: управління конкурентоспроможністю, сталий розвиток, адаптивність, інноваційність, довгострокове економічне зростання.

Abstract

The article describes the features of managing the competitiveness of an enterprise under conditions of uncertainty. The need to reorient traditional approaches to management to adaptive models is substantiated. The importance of integrating economic, social and environmental aspects of an enterprise's activities into its strategic management system is argued. The role of innovations, digitalization, human capital, ESG approaches in forming sustainable competitive advantages of an enterprise under modern conditions is determined. The principles of forming an effective system of managing the competitiveness of an enterprise under modern conditions are generalized.

Keywords: competitiveness management, sustainable development, adaptability, innovation, long-term economic growth.

Умови функціонування сучасного бізнесу характеризуються перманентними змінами. Високий рівень невизначеності, що є наслідком посилення геополітичних конфліктів, економічних криз і кліматичних змін, вимагає від господарюючих суб'єктів відповідної гнучкості та високого рівня адаптивності. За таких умов виникає необхідність переосмислення пріоритетів в управлінні, орієнтуючись на довгострокову стабільність і сталий розвиток в напрямку узгодження економічних результатів з соціальними та екологічними наслідками діяльності.

У цьому контексті сталий розвиток підприємства є моделлю управління, яка забезпечує довгострокове економічне зростання підприємства з урахуванням екологічних, соціальних та етичних аспектів, не завдаючи шкоди майбутнім поколінням. Вона базується на ідеї гармонізації трьох ключових компонентів: економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності. Таким чином, сталий розвиток – це не лише соціальна чи екологічна ініціатива, а стратегічний напрямок управління підприємством, що забезпечує його довготривалу стабільність і адаптивність до глобальних викликів [1].

Водночас за сучасних умов господарювання традиційні підходи до управління себе вичерпали. Жорстка конкурентна боротьба вимагає від підприємств не просто забезпеченості ресурсами, а високої здатності до постійних змін і врахування зростаючих вимог до соціальної орієнтації бізнесу, до екологічної відповідальності та забезпечення довгострокової стабільності. На сьогодні успішність господарюючих суб'єктів визначається не лише фінансовими результатами, але й здатністю поєднувати економічні інтереси з суспільними потребами та екологічними викликами.

Це, своєю чергою, передбачає переорієнтацію управлінських підходів із виключно результативних на такі, що враховують вплив діяльності підприємства на різні групи зацікавлених сторін, включаючи працівників, споживачів, місцеві громади, майбутні покоління та ін. Важливого значення набуває інтеграція екологічних і соціальних аспектів у стратегічне планування, формування корпоративної відповідальності та впровадження інновацій, спрямованих на раціональне використання всіх видів ресурсів.

Відповідно сучасні економічні реалії свідчать про зміну пріоритетів в управлінні конкурентоспроможністю: акцент переноситься з традиційного ресурсно-орієнтованого підходу до майбутньо-орієнтованої моделі, заснованої на стратегічному плануванні та управлінні потенціалом. Це передбачає необхідність прогнозування трансформацій ринкового середовища, розробки альтернативних сценаріїв дій та підвищення гнучкості підприємства у реагуванні на зовнішні виклики [1].

У цьому контексті адаптивність забезпечує бізнесу необхідну швидкість реакції, тоді як сталий розвиток виступає стратегічним вектором, що визначає життєздатність цих змін у довгостроковій перспективі. Без інтеграції засад сталого розвитку будь-яка адаптація ризикує стати ситуативною, натомість саме орієнтація на екологічну, соціальну та управлінську стійкість перетворює здатність до самотрансформації на фундамент нової парадигми менеджменту.

Відповідно підприємства мають розвивати адаптивність, інноваційність та системне мислення, що дозволяє не лише реагувати на зміни зовнішнього середовища, але й формувати власні довгострокові переваги через відповідальну та збалансовану діяльність.

Ефективна система управління конкурентоспроможністю передбачає багаторівневу структуру, в якій чітко виокремлюються вхідні та вихідні елементи, керівні та керовані компоненти. Кожен із них виконує специфічну функцію, що забезпечує комплексність підходу до управління та можливість оперативного реагування на зміни в зовнішньому середовищі [2]. При цьому система управління конкурентоспроможністю підприємства є багатофункціональною та складається з комплексу взаємопов'язаних елементів, які формують цілісну структуру. Її будова утворена низкою структурних елементів, реалізація яких сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень у певній сфері діяльності. Водночас кожен з елементів системи доцільно розглядати як окрему підсистему, що включає різні системоутворюючі компоненти [3].

Варто зауважити, що система управління конкурентоспроможністю підприємства потребує постійного вдосконалення та адаптації до мінливих умов середовища господарювання. Завдяки системному підходу, стратегічному та маркетинговому орієнтуванню, ефективному використанню ресурсів, інноваційності, мотиваційній орієнтації, а також постійному контролю підприємство може підвищувати свою конкурентоспроможність на ринку.

Такий підхід дозволяє підприємствам формувати системну здатність до адаптації, інновацій і пошуку нових ринкових можливостей, що є визначальним для збереження конкурентних переваг. У цьому контексті об'єктом управління виступає не лише продуктова складова, але й стратегічно важливі елементи внутрішньої діяльності підприємства, зокрема фінансові ресурси, маркетингова політика, кадровий потенціал, технологічна база, організаційна структура та інноваційні процеси тощо.

Виникає необхідність формування адаптивної системи управління, яка базуватиметься на принципах гнучкості та проактивності, що передбачає не лише реагування на зміни, але й їх прогнозування сучасними засобами аналітики, цифрових технологій та стратегічного моніторингу зовнішнього середовища.

Відповідно особливого значення набуває цифрова трансформація бізнес-процесів як дієвого інструменту підвищення адаптивності підприємства. Використання цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, Big Data, хмарних технологій тощо, дозволяють підвищити швидкість обробки інформації, точність прогнозування та ефективність реагування на зміни, дають можливість змінити підходи до побудови сучасних бізнес-моделей, до процесів налагодження взаємодії з клієнтами, які стають все більш вимогливими, орієнтованими на свої індивідуальні потреби та на сучасні екологічні цінності. Такий підхід дозволяє формувати якісні конкурентні переваги, які ґрунтуються на інноваційності та технологічній зрілості підприємства.

Також важливою складовою сучасної системи управління конкурентоспроможністю є впровадження ESG-підходів, які дозволяють інтегрувати принципи сталого розвитку на усі рівні управління, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості, зміцненню ділової репутації, підвищенню довіри стейкхолдерів тощо.

Варто зауважити, що важливим фактором забезпечення адаптивності підприємства є саме людський капітал, оскільки саме здатність персоналу до навчання, розвитку та швидкого прийняття рішень визначає ефективність реалізації стратегічних змін. Відповідно важливим завданням є формування ефективного механізму мотивації та сприятливого середовища для креативності, розвитку лідерства тощо.

Для успішного управління конкурентоспроможністю необхідно постійно аналізувати як зовнішні, так і внутрішні фактори, оцінювати їх вплив на діяльність підприємства, а також розробляти та впроваджувати стратегії, спрямовані на зміцнення конкурентних позицій. Важливим є також вміння швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та використовувати нові можливості для розвитку.

Підсумовуючи, варто зауважити, що навіть в складних умовах сьогодення українські підприємства можуть залишатися конкурентоспроможними, формуючи ефективну систему управління конкурентоспроможністю на засадах [4]:

- системності (об'єднання всіх аспектів діяльності підприємства, пов'язаних з конкурентоспроможністю, в єдину систему);
- підвищення ефективності (оптимізація використання ресурсів і збільшення результатів діяльності);
- спрямованості на результат (фокусування на досягненні конкретних цілей з підвищення конкурентоспроможності в цілому);
- адаптивності (гнучкість і здатність адаптуватися до мінливих умов ринку та потреб підприємства);
- орієнтації на сталий розвиток (інтеграція економічних, екологічних та екологічних аспектів діяльності підприємства, забезпечення відповідального використання ресурсів та довгострокової стійкості).

Підсумовуючи можемо констатувати, що управління конкурентоспроможністю підприємства на засадах адаптивності та сталого розвитку є складним і комплексним процесом, який потребує врахування стратегічних, технологічних, соціальних та інших аспектів його функціонування. Ефективність такого підходу визначатиметься здатністю підприємства інтегрувати принципи сталого розвитку в єдину систему управління та оперативно реагувати на зміни умов господарювання, технологічних тенденцій та потреб зацікавлених осіб, зберігаючи баланс між зростанням і сталим розвитком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Козак К. Б., Бакай Р. В., Буряченко Ю. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства як основа сталого розвитку. Економічний вісник Донбасу. 2025. № 2(80). <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/58114318-c806-4741-89d5-df22c9d38ef3/content>.
2. Ільченко Т. Моделі та механізми формування системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Економіка та суспільство. 2023. №58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-12>.
3. Балдинюк В. М. Система управління конкурентоспроможністю підприємства. Економіка та суспільство. 2022. №22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-35>.
4. Prychepa I. Strategic priorities of increasing the competitiveness of an enterprise under the conditions of total digitization of business processes. Economy, entrepreneurship and business culture: transformations in the context of global instability: Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. 584 p. (p. 458-485).

Прычэпа Ірына Валер'йўна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: prychepa.iryana@gmail.com.

Prychepa Iryna V. – Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.